

A községi takarékpénztárak mint városaink fejlődésének tényezői.

Írta: GIDÓFALVY ISTVÁN.

Mindnyájan panaszkodunk a községi terhek s ezzel a pótdók folytonos emelkedése, szaporodása miatt. Ha már ide jutottunk, ne elégedjünk meg a panaszkodással, hanem gondolkozzunk azon is, mikép lehetne könnyíteni ezen az általánossá vált bajon, ami hazánknak csaknem minden városában már-már tűrhetetlenné vált.

Mert ha a városok szükségletei évről-évre gyarapodnak, fedezetről is kell gondoskodnunk, s ezt a fedezetet nem lehet a pótdók egyoldalú fokozásában keresni.

Lehet, hogy akadnak, akik nem fognak velem mindenben egyetérteni, akik aggodalmaskodni, esetleg gáncsolni is fognak e mozgalom megindításáért, s éppen ezért, minden egyéni érdek nélkül, midőn oly községi intézmények létesítésére akarom megindítani a mozgalmat, melyek ha nem is azonnal, de idővel bizonyára nagy szerepet lesznek hivatva betölteni a városok gazdasági életében, melyeknek segítségével sok olyan humánus közsükséglet nyerhetne megvalósulást, melyekről ez idő szerint gondoskodás alig, vagy éppen nem történhetik, nem mulaszthatom el fölhívni az érdekeltek figyelmét ez utón is s felkelteni az általánosabb érdeklődést azon mdítvány iránt, melyet nem rég Kolozsvár törvényhatóságának egy bizottsági ülésén községi takarékpénztár fölállítására vonatkozólag tettem. Meggyőződésem az, hogy ily intézmény létesítése idővel sokat fog lendíteni a magyar városok pénzügyi helyzetén, és módjukban lesz oly emberbaráti intézmé-

nyék fölkarolása is, melyek a szegényebb munkásosztály jólétének előmozdítására szükségesek. így a községi takarékpénztárak közvetve jótékonycélú intézeteknek tekinthetők, melyeknek működését nem a nyereszkeskedési vágy, hanem a közérdek fogja irányítani. Ezért, meg mert a községi takarékpénztáraknak az eddigénél sokkal több helyen, sokkal szélesebb körben való létesítése egy fontos társadalmi kérdés megoldására fog kísérleti alapot szolgáltatni, szükségesnek tartom a dologgal bővebben foglalkozni s kifejteni azon okokat, melyek megértették meggyőződésemet.

Bizonyára vannak s lesznek ellentétes vélemények is, hiszen még nagyon megoszolnak a nézetek arra nézve, hogy a magánvállalatok helyébe minél több közvállalat állítása és így a magánvállalatok fokozatos megszüntetése minő gazdasági és társadalmi eredménnyel fog járni. Én sem zárkozhatom el az aggodalmak és ellenvetések megfontolása elől; de eleve is megállapítom, hogy a községi takarékpénztárak ellen elhangzott panaszok és kifogások jobbára olyanok, melyek a magánérdekek védelméből támadtak s így a közérdeke mellett, ha ez valóban és maradandólag kielégítést nyer, számba sem jöhetnek.

Kétségtelen, hogy ott, ahol már számos pénzüintézet van, (például Kolozsvárt, ahol számuk 21.) tekintetbe veendő azok versenye; ámde ez nem zárja ki azt, hogy egy oly intézet, melynek háta mögött az alap- és tartaléktőkéen kívül valamely város közönsége áll teljes vagyoni szavatosságával, a közönség bizalmát meg ne nyerje, szemben azokkal, melyeknek biztosítékát csak az alap- és tartaléktőke képezi, s midőn mindenkinek erkölcsi kötelessége egy emberbaráti célra létesült intézetet támogatni éppen olyan, esetleg nagyobb anyagi haszon élvezete mellett.

Fölhozzák, hogy a községeknek már erkölcsi szempontból sem helyes olyan vállalatokba bocsátkozniuk, mely adófizető alanyainak romlását vonhatná maga után; hogy koczkázatos vállalatba éppen nem szabad fektetni a közvagyon, s hogy szakszerű vezetésre a község nem képes hivatalos formákhoz kötött szervezeténél fogva s így előreláthatólag kudarczczal fog végződni a vállalkozás.

Amint azonban a községi takarékpénztárak történeti fej-

lődése igazolja, helyes üzletvezetéssel mindezeket az eshetősleges veszélyeket elkerülhetjük anélkül, hogy a községi takarékpénztár működése akár a város közönségére, akár a helyi pénzpiacra s ezzel a közgazdasági és hitelviszonyok rovására káros következményekkel járhatna s éppen ezért ki kell jelentenem, hogy a cél megvalósítása iránti mozgalom támogatásában és terjesztésében tisztán a közérdek vezet, minden melléktekinet nélkül. Legkevésbé sem irányul az semmiféle meglévő pénzintézet ellen s közleményemet minden célzatoság nélkül, a tárgyilagos érvek sorozatával, a rendelkezésemre álló adatok és szakmunkák fölhasználásával, kizárólag az emberbaráti érdekek istápolása céljából kívánom a nyilvánosság elé bocsájtani.

A takarékpénztárak fölállításában az eredeti alapelv az volt, hogy különösen a kevésbé vagyonos néposztálynak módot nyújtsanak megtakarított filléreik biztos és gyümölcsöző elhelyezésére s ez által takarékosagra, tőkegyűjtésre ösztönözzék s a nyereszkedési célzat kizárásával jövedelmi föllegeiket jótékonycélú intézetek fölállítására, segélyezésére fordítsák, ami különösen a községi takarékpénztáraknak képezte főfeladatát.

A takarékpénztárak keletkezése több mint egyszázados múltra nyúlik vissza, s tagadhatatlan tény, hogy működésüknek sok emberbaráti intézmény köszönheti megvalósulását és virágzását.

Természetes, hogy fejlődésük az egyes államok gazdasági politikája szerint, a különböző államokban igen különböző s így társadalompolitikai tevékenységük is más és más eredményeket tüntethet föl.

Angliában és Franciaországban a törvényhozás már eleve szűk korlátok közé szorítja működésüket s különösen a betevők érdekeit tartva szem előtt, a betétek elhelyezésére kockázatos üzletágak kizárásával, állami és más közhitelű értékpapirosok vásárlását jelöli meg s éppen ezért ez országokban a községi takarékpénztárak nagyobb elterjedése nem is következett be.

Angolország már 1817-ben törvényhozásilag rendezi a takarékpénztárak ügyét s a fölbukkanó szédelgések meggátolása céljából szigorú rendszabályokat létesít. A takarékpénz-

tárak alapítását hatósági engedélyhez köti, szigorú hatósági ellenőrzésnek veti alá, megszabja az alapítás föltételeit, szervezését, igazgatását; megállapítja a kamatlábat, a betétek felső határát, a betéteknek kizárólag állami értékpapirosokba fektetését rendeli el, az államadóssági bizottság ellenőrzése mellett.

Ezen kívül biztosítja a takarékpénztáraknak az értékpapirosok és a takarékpénztári kamatok között netán előforduló különbségeket, ami az államháztartásra tetemes terheket ró ugyan, mert kamatkülönbözet címén nagy összegeket kénytelen fizetni évenként a takarékpénztáraknak, de ezzel szemben biztosítja magának az állami értékpapirosok belföldön való elhelyezését.

Franciaország takarékpénztárai kötelesek a betéteket haladéktalanul beszolgáltatni az állami letétpénztárba, mely azokat állami, megyei és községi papirosokba fekteti és kezeli. Így a takarékpénztárak tulajdonkép közvetítők lesznek a betevők és állam között. Ahol már takarékpénztár van, másikat fölállítani nem lehet; ellenőrzésükre a kereskedelmi minisztériumban főfelügyelő bizottság működik.

Ily szűk határok között természetes, hogy nagyobb társadalmi tevékenységet a takarékpénztárak nem is fejthettek ki; de ezzel szemben áll az is, hogy e hatalmas műveltségű, gazdag államok a közjóléti intézmények létesítését maguk véve kezükbe, könnyebben teljesíthették azon föladatokat, melyek megvalósítása kevésbé vagyonos államokban az egyes társadalmi és községi tényezőkre nehezedett.

Olaszországban a takarékpénztárak nagyjából a városok által alapított zálogintézetekből alakultak ki s ez máig is fontos üzletág azok működésében. A törvényhozás itt már szabadabb fejlődést engedve, üzleti tevékenységüket kevésbé korlátozza s jóllehet alapításukat engedélyhez köti és állami ellenőrzés alá helyezi, az üzleti fölösleg felhasználására nézve csak azt határozza meg, hogy azt kötelesek a takarékpénztárak közczélokra fordítani.

Annál hatalmasabb fejlődést mutat a német takarékpénztárak története, hol azok alapítását a közszükség érzete hozta felszínre. Már a 16. században törvények és rendeletek kötelezik a községeket a szegényeik segélyezésére s eltartására, ami a községekre tetemes megterhelést jelentett. Azonkívül a

fejlődő életviszonyok, művelődési, gazdasági és társadalmi követelmények folyton újabb és újabb terheket róttak a községek háztartására, úgy hogy korán felvetődött az eszme oly intézmények létesítése iránt, melyek által a községi háztartáson könnyíthetnének s amelyek közvetve ugyanazon célt szolgálnák.

Így jutottak el a községi takarékpénztárak föllállításának czélszerűségéhez s így keletkezett a városi hatóságok kezdeményezésére Németországban a legtöbb takarékpénztár, úgy hogy ma a községi takarékpénztárak Németországban az összes takarékpénztáraknak több mint 75%-át teszik.

1818-ban megalapítják a berlini városi takarékpénztárt s utána egyre-másra létesíti Németország csaknem minden nagyobb városa a községi takarékpénztárt.

Alapításukban a községi érdek szolgált irányelvül; önkormányzati alapon keletkeztek és fejlődtek, az állam csak a legszükségesebbekre: a fölügyelet és ellenőrzés gyakorlására szorítkozott s csak azt határozta meg, hogy a betétek biztos elhelyezéséről gondoskodjanak, a község pénzügyei megóvassanak, a községi háztartás meg ne zavartassék s hogy az intézetek tevékenységüket különösen az alsóbb néposztályok érdekei előmozdítására irányítsák; egyébképpen sem az üzletágak megválasztásában, sem a jövedelmi fölöslegek fölhasználásában nem korlátozza.

A községi takarékpénztárak külön szervei lesznek a községeknek, amelyek egész vagyonukkal szavatolnak a betevők tőkéiért, kamataiért s a bevallott emberbaráti czélokon kívül hatalmas befolyást gyakorolnak úgy a pénzügyi és hitelviszonyok, mint a gazdasági viszonyok fejlődésére.

A fejlődő életviszonyok természetesen kihatottak a községi takarékpénztárak fejlődésére is s különösen a folyton föllépő újabb községi terhek arra indították a községeket, hogy takarékpénztáraik üzemét minél szélesebb körben kiterjesszék, fokozzák, hogy így annál nagyobb jövedelmi fölöslegre tehesenek szert, melyet a községi terhek fődözésére fordíthassanak s eképpen az eredetileg jótékony czélú takarékpénztárak iassanként a községek jövedelmező vállalataivá fejlődtek. Igaz ugyan, hogy ezáltal eredeti rendeltetésüktől eltérnek, de közvetve mégis községi s így közérdekű czélok elérésére szolgáltak.

Az állam, hogy elejét vegye a községi takarékpénztárak elfajulásának, különféle rendszabályokat igyekezett életbeléptetni, különösen a fölügyelet szigorítása, az üzletágak, a betétek befektetési módozatai, a jövedelmi fölösleg fölhasználásának meghatározása, postatakarékpénztár fölállítása stb. által.

Ámde a német takarékpénztárak ekkor már annyira elhatalmasodtak s különösen midőn az 1883. évben megalakították a »Német takarékpénztárak szövetségét«, olyan tekintélyre tettek szert, hogy az államhatalom törekvései sikerre nem vezethettek, részben azért, mert saját önkormányzati hatáskörükben szervezték a központi ellenőrzőbizottságot, másrészt pedig olyan reformokat léptettek életbe, melyek elég biztosítékot nyújtottak az állami beavatkozás mellőzésére. Így megakadályozták a postatakarékpénztár fölállítását, valamint a porosz kormány által 1895-ben készített reformtervezet létesítését, mely különösen a betevők érdekeit tartva szem előtt, a fölöslegnek, az igazgatási költségeket is beleszámítva, csak 72%-át juttatta volna a községeknek, holott a többi rész a betevők betétei arányában lett volna fölosztandó. A központi szervezet folyton erősödött, s ma már egész Németországot behálózza, úgy hogy kötelékébe 1903-ban 1354 takarékpénztár tartozott 6.200 millió márka betéttel, s hogy közhasznú tevékenységük mekkora eredményt ért el, mutatja az, hogy az 1901. év végéig a befolyt fölöslegekből 210 millió koronát szavaztak meg jótékony czélokra.

A berlini községi takarékpénztárt, amint említém, 1818-ban alapították, s mint önálló városi intézet áll fönn, a betétekért a város teljes szavatosságot vállal minden egyes betevővel szemben. A fölügyeletet a városi képviselőtestület közgyűlése és a városi tanács gyakorolják, az igazgatást a közgyűlés által választott 4 tagból es a városi kamarásból álló kuratórium végzi, az állami fölügyeletet a tartományi főelnök gyakorolja.

Betétek után 3% kamatot ad; a betéteket Berlin kölcsönkötvényei és adósságleveleiben, a kir. tengerkereskedelmi intézetnél, a német birodalmi banknál, német birodalmi és porosz állampapirosokban, az állam által biztosított belföldi vasúti részvényekben, vasúti és elsőbbségi kötvényekben,

berlini és más, az állam jóváhagyásával kibocsátott záloglevelekben, ingatlanokban, váltokban, zálogkölcsönökben helyez el.

A fölöslegek, fölösztás esetén a tartalékalap, községi adósságok törlesztésére s más községi célokra fordítandók.

1901. évben 267,540.000 márka betétje volt, saját vagyona kitett 18,709.500 márkát, tiszta fölöslege 1,986.100 márkát. Igaz, hogy ez a legrégebb és legnagyobb községi takarékpénztára Németországnak s csaknem egy század alatt fejlődött ily hatalmas intézetté, de igazolja a története az életképességét s a fokozatos fejlődését, ami csak az utóbbi időkben is rohamosan haladt előre. Betétállománya volt:

1897-ben volt	210,260.000	márka
1898-ban »	225,830.000	»
1899-ban »	241,000.000	»
1900-ban »	253,000.000	»
1901-ben »	267,540.000	»

Hasonló szervezete, üzletköre van a többi községi takarékpénztáraknak is, több-kevesebb eltéréssel; fő befektetésképpen különösen a jelzálogüzletet tekintik úgy, hogy értékpapírosokban aránylag csekély részét helyezik el tőkéiknek. Különös gondjuk a tartalékalapok képzése és növelése, melyek nagyságát az egyes törvényes intézkedések a betétek 5-10%-ában állapítják meg, s mindaddig, míg ezt el nem érik, a fölösleg más célra nem fordítható, úgyannyira, hogy a tartaléktőke mellett sokkal kevesebb súlyt helyeznek az alaptőke nagyságára, melynek tulajdonkép csak biztosítéki jellege van, s általában elegendő, ha a községek kimutatni képesek, hogy a betétek biztosítására megfelelő biztosítékot nyújthatnak, fő biztosítékot a község szavatossága képezvén. S éppen a község szavatosságának tudatában, csaknem minden takarékpénztár tartaléktőkéjének gyarapítására törekszik, mely egyszersmind saját vagyona lévén, annak jövedelmeit szintén községi célokra használhatja föl.

Az állami törvényhozás kedvezése, a közönség bizalma, a helyes pénzügyi politika oda juttatták a községi takarékpénztárakat, hogy betevőiknek tisztességes kamatot adhatnak, kölcsönöket kedvező föltételek mellett nyújthatnak s e mellett

jövedelmi fölöslegeiből tekintélyes összeget juttathatnak a községi terhek fődözésére, s így lehetővé teszik tisztességes kamatláb biztosításával úgy a takarékosági ösztön fejlődését, mint olcsó hitel nyújtásával a gazdasági és ipari czélok föllendítését, s mégis áldozhatnak jótékony czélokra is jövedelmi fölöslegeiből, mint pl. a königsbergi takarékpénztár, mely jövedelméből 150.000 márkát fordított évente városi munkáshivatal, továbbképző iskolák, népfürdők, park és sétaterek, lábadozó betegek üdülő helye, sínlők menedékháza czéljaira, s a többiből szünidei gyermektelepeket, népkönyvtárakat, olvasótermeket segítettek. Látható, hogy a takarékpénztárak a törvények és rendeletek sokszor ismételt követelményeinek, hogy jövedelmi fölöslegeiket közhasznú, jótékonyczélok gyámolítására fordítsák, lehetőleg igyekeztek is megfelelni, midőn ilyen, éppen a szegényebb osztály fölsegélésére szolgáló intézményeket létesítettek és támogattak. Ha egyes községi takarékpénztárak – jövedelmi fölöslegeiket tisztán községi czélokra fordítva – el is tértek ezen kiindulási alaptól, menthették magukat azzal, hogy kellő fődözet hiányában a fokozódó terheket más módon nem viselhették volna, mintha a pótagadók emelésével teremtik elő a szükségletet – amint ez nálunk is köztudomás szerint történik – s ez által a községi lakosokra lettek volna kénytelenek áthárítani azon terheket, melyeket így a jövedelmi fölöslegről könnyen fődözhetnek.

Hasonlókép nagyarányú fejlődést mutat az osztrák községi takarékpénztárak története is.

Ausztriában kezdetben egyesületi alapon keletkeztek a takarékpénztárak, s eredeti rendeltetésük szintén a tőkegyűjtés, a takarékosági ösztön fejlesztése s jóléti intézmények fölkarolása volt. Már 1819-ben megalapítják az »Első osztrák takarékpénztárt«, mely Ausztriának ma is legtekintélyesebb pénzügyintézetei között áll.

A takarékpénztárak alapítását lassanként azonban a községek veszik kezükbe, egymás után keletkeznek minden nagyobb városban, s ma már több mint 85%-át teszik az összes takarékpénztáraknak. Éppen úgy mint Németországban, itt is szabadon fejlődhetnek. Az 1844. évi szabályzat hangoztatja azok közhasznú jelentőségét, állami felügyelet alá helyezi működésüket, kötelezőleg előírja a tartalékalap létesítését,

növelését, majd későbbi rendelet meghatározza annak 5-10%-ig terjedő felszaporítását s ismételten figyelmezteti azokat társadalmi hivatásukra.

Jövedelmi fölöslegeiket mindinkább községi terhek fődözésére fordítják s így lassanként ezek is a községek hasznot hozó vállalataivá fejlődnek, ugyanazon okokból, mint Németországban.

Az állami befolyás ellensúlyozására központi kötelekeket szerveznek, s bár az egész birodalomra kiterjedő, egységes szervezetet létrehozni nem tudtak, tartományonként, sőt itt is nemzetiségenként, hatalmas központi szerveket létesítenek. Ezenkívül a csehországi német takarékpénztárak 1900-ban, a cseh takarékpénztárak 1903-ban központi bankot állítanak föl – amit a német takarékpénztáraknak ezideig elérni nem sikerült – s ezek közvetítésével a tőkeegyesülésben rejlő rengeteg erők célszerű kihasználását biztosítják maguknak.

Szervezetük, üzletkörük majdnem mindenütt azonos. A községeknek azokkal szervezetileg is összefüggő vállalatai lesznek, kiinduló alapelvük a jótékonycél szolgálata, községi terhek fődözése.

Mint typosus alakját az osztrák takarékpénztáraknak, fölemlíthetem a prágai községi takarékpénztárt, melyet 1874-ben alapított a képviselőtestület.

A város egész vagyonával felel a betétekért s azok kamataiért; jövedelmi fölöslegét, amíg a betétek 5%-át el nem érte, tartalékalap képzésére köteles fordítani. Ezen túl a város érdekeit szolgáló közhasznú és emberbaráti célokra fordíthatja annak 50%-át, ha a tartalékalap 5%-on felül, de 7%-on alul van. Ha pedig a 7%-ot elérte, a fölösleg 60%-át, és ha a 10%-ot is elérte, 80%-át használhatja föl ily célokra a jövedelmi fölöslegnek. A tartalékalap csökkenése esetén első sorban kiegészítendő az a megjelölt mértékig.

A betétek összege 2-1.000 koronáig terjedhet.

Üzletköre kiterjed: jelzálogkölcönökre, értékpapirosokra adandó előlegekre, községi és kerületi kölcsönök engedélyezésére, betétek elhelyezésére, értékpapirosok vásárlására, helyi váltók leszámítolására, ingatlanok vételére, stb.

A takarékpénztárt a választmány és az igazgatóság vezeti. A választmány tagjai: a polgármester vagy helyettese, mint ennek elnöke, s 3 évre választott 15 képviselőtestületi tag.

Az igazgatóság 5 tagját a választmány 3 évre saját kebeléből választja. Elnökét az igazgatóság viszont a saját tagjai sorából választja.

Az igazgatóság gondoskodik a betétek szabályszerű kezeléséről, megfelelő elhelyezéséről, megőrzéséről, elszámolásáról, az üzlet rendes vezetéséről.

A választmány megállapítja saját ügyrendjét, a betétek felső határát, a kamatlábat, javaslatot tesz a tartalékalapra és jótékonycélokra fordítandó összegekre s az utóbbiak hováfordítására nézve; betölti az igazgatói állásokon kívül szervezett tisztségeket, megállapítja a kezelési s eljárási szabályokat.

Az ellenőrzést az államkormány által kiküldött kormánybiztos gyakorolja.

Külön osztálya van a cselédek, munkások és ipari segéd-személyzet számára, kiknek 4.000 koronát meg nem haladó betétei nagyobb kamatot, sőt praemiumot is élveznek. A betétek nagyobb részét jelzálogkölcönökben, községi, kerületi kölcönökbe helyezi el, kevesebbet értékpapirosokban és váltókban.

1901-ben betéteinek összege 113,482.126 korona 58 fillér, saját vagyona 7,473.518 korona 83 fillér volt, s 589.000 koronát fordított fönnállása óta közhasznú célokra.

A bécsi rudolfsheimi községi takarékpénztár, melyet 1881-ben alapítottak, 1897-ben 11.600 koronát, 1898-ban 102.700 koronát 1899-ben 39.700 koronát, 1900-ban 25.000 koronát 1901-ben 66.000 koronát adott közcélokra; betétállaga 1901-ben 37,069.880 korona, tartalékalapja 2,115.405 korona volt.

A gráci községi takarékpénztár alakult 1873-ban; 1901-ben volt 75,720.010 korona betétforgalma, 8,517.009 korona tartalékalapja, s jótékony célra adott 276.000 koronát.

Ezek és sok más hasonló számadat igazolják, hogy az osztrák községi takarékpénztárak már e század elején mekkora fejlettséget értek el, s mily nagy összegeket fordítottak közhasznú célokra, melyek másképp talán nem is valósulhattak volna meg.

Igaz ugyan, hogy itt is az üzleti szempont érvényesült főképp a takarékpénztárak vezetésében, s a tapasztalat azt mutatja, hogy a legtöbb községi takarékpénztár betevői nem

a szegényebb néposztályból kerülnek ki, mint akiknek érdekében a takarékpénztárakat éppen fölállították. Ennek okát azonban részben a postatakarékpénztár fölállításában, melyet a szegényebb munkásosztály különösen könnyebb hozzájuthatásánál fogva szívesebben keres föl betéteivel, részben pedig abban találhatjuk, hogy a kisebb betétek nagy száma szaporítva a kezelési költséget, ezek kevesebb hasznot hajtanának, s maguk a takarékpénztárak sem nagyon örvendettek sehol a kis betéteknek.

El kell ismernünk azonban, hogy az osztrák községi takarékpénztárak is általában igyekeztek a szedett és adott kamat közötti különbséget csökkenteni, úgy hogy jelzálogkölcsönökön az átlagos különbség nem éri el az 1%-ot, váltókölcsönökön pedig az 1,8%-ot, ami által bizonyára nagy befolyást gyakorolnak a hitelviszonyok kedvező alakulására s ezzel a gazdasági helyzet javítására, ami társadalmi jelentőségüket szintén emeli.

Míg a szomszéd államokban már a múlt század elején a községi takarékpénztárak foglalják el a fejlődés terét, nálunk eddig mindössze 14 ilyen takarékpénztár létesült, ellenben annál nagyobb arányokat mutat a társulati takarékpénztárak szaporodása. A 14 községi takarékpénztárral szemben ugyanis 1905-ig hazánkban összesen 1.228 bank és takarékpénztár létesült. Igaz, hogy ezek mellett 2.694 szövetkezet is működik, ezeknek üzletköre azonban igen korlátolt s jórészt kisebb helyi hitel igények kielégítésére szorul.

Nem akarom elvitatni azt az érdemet hazai takarékpénztárainktól, hogy közgazdasági életünk fejlődésében jelentékeny szerepet játszottak, kivették a részüket a munkából s működésük általában elismerésre méltó eredményeket mutathat föl.

De be kell ismernünk azt is, hogy a társulati takarékpénztárak oly magánvállalatok, melyek egyes vagyonosabb csoportok, sőt egyesek érdekében alakultak, kiváltkép azok érdekeit szolgálják s így tevékenységük kevésbé irányulhat társadalmi eredmények, mint inkább minél nagyobb nyereség elérésére. Éppen ezért nem tölthetik be azt a nagy hézagot, melyet a községek életében, ezeknek emberbaráti törekvésein a községi takarékpénztárak betölteni hivatva vannak. Ha hazai községi takarékpénztáraink nem is mutathatnak fel még

eddig a külföldiekéhez hasonló eredményeket, amint alább látni fogjuk, nem is lehet még kimondani rajok a halálos ítéletet s eredményeik inkább arra a föltevésre engednek kilátást, hogy idők folyamán a községi takarékpénztárak is elfogják foglalhatni méltó helyüket községeink társadalmi működésében, különösen akkor, ha a közönség, meggyőződve azok közhasznú voltáról, áldozatkészségével segélyére lesz a törvényhatóságoknak ezen valóban köz- és nemzeti érdekű intézmény fölkarolásában és föllendítésében.

Hazánkban sem új ez eszme, s hogy mindez ideig nagyobb fejlettségre nem tett szert, okát tán a törvényhozás hiányossága, politikai helyzetünk ziláltsága, gazdasági viszonyaink elmaradottsága s jórészt a községek műveltségi és testületi fejletlenségében kell keresnünk. Most azonban, midőn a korszerű haladás szükségletei sürgetően kezdik követelni kielégítettésüket, egy nagyobb szabású mozgalomra volna szükség, mely nálunk is életre hozza szendergéséből a községi takarékpénztárak intézményét.

Természetes az is, hogy hazai viszonyaink megítélésében csak kellő óvatossággal hivatkozhatunk a szomszéd államokban elért óriási eredményekre, mert nem kell felednünk, hogy azokat egy százados munkásság hozta létre s jóformán ellenérdekű verseny nélkül. Ezért vérmes számításokra nem ragadtathatjuk magunkat, mert máról-holnapra egy ilyen épületet fölépíteni nem lehet, de bizton hiszem, hogy az önzetlen és kitartó munkának nálunk is meg lesz a kellő eredménye.

Törvényes szabályozás hiányában takarékpénztáraink a részvénytársaság formáját vették föl, mely a legszabadabb mozgást biztosította számukra üzleti működésükben, úgy hogy a szó eredeti értelmében vett takarékpénztárunk nincs is, s ez alól a községi takarékpénztárak sem képeznek kivételt. Azok is az általános irányzat hatása alatt alakultak és fejlődtek, ami természetes talán, ha tekintetbe vesszük, hogy a takarékpénztár korlátolt üzletkörével nem állhatta volna ki a versenyt a többi részvénytársaságokkal, ha nem azoknak a mintájára rendezkedik be. A legrégebb a brassói (1836) és a Pesti Hazai Első Takarékpénztár (1840) szintén részvénytársaságokká alakultak át, mert az eredeti kiindulási cél: a takarékosági ösztön fejlesztése s különösen a szegényebb nép-

osztály munkásságának s tőkegyűjtésének előmozdítása mellett nem maradhattak meg, ha föl akarják vala venni a versenyt a többi, kizárólag társulati alapon szervezkedett intézetekkel. Községi takarékpénztáraink alapításában is az emberbaráti cél a vezéreszme, amint az a legtöbb alapszabályban kifejezésre is jut s csak másodsorban szolgálnak községi érdekeket, amint ezt a nagykőrösi takarékpénztár alapszabályaiból látjuk, melyek szerint: a községi takarékpénztár célja »egyrészt betétek elfogadása és azoknak gyümölcsöző kezelése által a nagyközönségnél a takarékossgot és tőkék képzését, másrészt ezen tőkéknek biztos elhelyezésével a takarékpénztár alap-tőkéjének hasznosítása mellett a földművelés, ipar és kereskedelem s általában a közvagyonosodás érdekeit is előmozdítani; az elérendő üzleti nyereség által a tulajdonos város közönségének az ez által fentartott és segélyezett kulturális és nevelési intézmények gyarapításánál és fentartásánál hathatós támogatást nyújtani«. Ezt általában a többi községi takarékpénztárak is követik, bár vannak egyesek, melyek tisztán a községi háztartás terheinek a könnyítését tűzik ki föladatul jövedelmi fölösleg fölhasználásában.

Külső formájukban, mint egyéni cégek jelentkeznek, legtöbb esetben a községgel szervi összefüggésben, mint amelynek tulajdonát képezik, befelé azonban szervezetük a részvénytársasági intézetek formája szerint alakult ki.

Alaptőkéjük rendszerint a község tulajdonát képező készpénz és értékesített kötvényekből, néhol jelzálogi lekötésből kerül ki, melynek tulajdonkép biztosítéki jellege van; a főbiztosítékot azonban a község teljes vagyoni szavatossága képezi, melyet a betevőkkel szemben, mint tulajdonos, vállal. Ezen kívül további biztosítékul tartalékalapokat létesítenek a netáni veszteségek fődözésére.

A részvénytársasági közgyűlés jogait a képviselőtestület gyakorolja, mely kebeléből igazgatóságot, felügyelő-bizottságot, néhol választmányt s esetleg hivatalnokokat választ; rendelkezik a jövedelmi fölösleggel s határoz a zárszámadások fölött.

Az igazgatóság vezeti a takarékpénztári üzletet és ügyeket; a felügyelőbizottság pedig az ellenőrzést gyakorolja s

eljár a képviselőtestület nevében az ennek részére főtartott ügyekben.

Üzletkörük kiterjed általában: takarékbetétek elfogadására, jelzálog és váltókölcsonök nyújtására, értékpapirosok vételére, kézi zálogkölcsonre s általában a szokásos bankszerű üzletekre is, nagyobb kockázat kizárásával. Némelyiknél látjuk ezen kívül a községi – városi előlegeket is. Első helyen, legnagyobb összeggel a jelzálogkölcsonök állanak, holott értékpapiros-állomány csak alig kettőnél szerepel számottevő összegben. A vizleszámítolás szintén szokásos üzletág, néhol szinte igen nagy mértékben, ami az elmúlt évben éreztette is káros hatását nem ugyan valóságos veszteségben, mint inkább a nyemény csökkenésében.

Legrégibb községi takarékpénztárunk a »Nagykőrösi községi takarékpénztár«, melynek föllállítását a képviselőtestület 1857. évi augusztus hó 4-én határozta el, s mely működését 1859. év elején kezdte meg. Alaptökéjét a városnak pótharaszti birtokára bekebelezéssel biztosított 10.000 forint képezte. Fejlődése nagyon lassan haladt előre s úgyszólván csak 1887-ben kezdett nagyobb virágzásnak indulni, amidőn az eddig meggyűjtött nyereségekből az alaptökét fölemelték 200.000 koronára, mely a város elidegeníthetlen törzsvagyonát képezi s emellett megmaradt az 50.000 korona tartalékalap változatlan összegben.

A takarékpénztár ügyeit vezetik, kezelik és ellenőrzik:

1. A városi képviselőtestület, amely gyakorolja mindazon jogokat, melyek a város közönségét a takarékpénztár ügyei tekintetében megilletik, és pedig:

a) az igazgatósági, felügyelőbizottsági tagok választása, visszahívása, fölmentése, elmozdítása;

b) a cégjegyzésre feljogosítandó igazgatósági tagok számának meghatározása;

c) cégjegyzőknek, az igazgatóság meghallgatásával, a cégjegyzésre névszerinti szavazattal és viszonylagos szó-többséggel fölhatalmazása;

d) a vezérigazgató, igazgatóság, vagy felügyelőbizottság által az alapszabályok értelmében beterjesztett ügyek elintézése;

e) az igazgatóság javaslata alapján az évi üzleti költség-

vetés megállapítása, az évi tiszta nyereség fölosztásának meghatározása;

- f)* alaptőke leszállítása, fölemelése,
- g)* előleg fölvétele;
- k)* alapszabályok módosítása;
- i)* ügyrendi szabályok alkotása, módosítása, megváltoztatása;
- k)* rendkívüli üzleti költségek engedélyezése;
- l)* zárszámadások tárgyalása;
- m)* fölügyeleti és fegyelmi jogok gyakorlása;
- n)* a cég megszüntetése.

2. Az igazgatóság 11 tagja, kiket 3 évenként 6 évre választanak fölvaltva, vezeti és intézi a takarékpénztár ügyeit és üzletét, üléseit hetenként egyszer, esetleg többször is tartja; elnöke a vezérigazgató, kit az igazgatóság tagjai közül választ, s működése kiterjed különösen:

- a)* a takarékpénztárt érdeklő üzleti költségek utalványozására;
- b)* tisztviselőknek adandó utasításokra;
- c)* a tisztviselők eljárása fölötti fölügyeletre;
- d)* üzleti ügyek és beadványok elintézésére;
- e)* szolga választására;

továbbá: tisztviselők választása, kölcsönök megadása, évi számadás összeállítása; kamatláb, kezelési díj megállapítása, értékpapírosok, ingatlanok vétele, eladása; tisztviselők föl függesztése, elmozdítása iránti javaslat tétele, üzleti könyvek vezetése, pénztár és pénztári értékek megvizsgálása iránti gondoskodás stb.

3. A fölügyelőbizottság, melynek tagjai 3 évre választatnak, ellenőrzi az intézet ügyeit, vezetését, kezelését, s e célból köteles legalább egyszer havonként az intézet egész ügykezelését – számviteli könyveket, váltókat, értéktárgyakat, pénzálladékat, kötvényeket okmányokat, betétkönyveket, igazgatósági jegyzőkönyveket stb. – szigorúan megvizsgálni, számadásokat, mérleget stb. fölülvizsgálni.

Üzleti köre kiterjed:

- 1. betétek elfogadására betéti könyvekre és folyószámlára;

2. kölcsönökre:

- a) jelzálogra,
- b) váltóra,
- c) kézi zálogra,
- d) értékpapírokra;

3. kölcsönök közvetítése s kezelésére;

4. pénzkészleteknek más jóhirű pénzintézeteknél elhelyezésére, értékpapirosokba fektetésére, tőkék fölvételére.

Legkisebb betét 1 korona, a betét felső határa nélkül, a betéti könyv névre, vagy jelre szólhat, de előmutatójának kifizetendő. 200 koronát azonnal, ezen fölüli összeget a megállapított fölmondási idő alatt fizethet vissza.

Az egyéb üzletágakat a szokásos módon kezeli. Igazgató és tisztviselők kölcsönt az intézettől nem kaphatnak, ilyeneknél kezesek nem lehetnek.

1863-ban alapítják a »Hajdúböszörményi takarékpénztárt«, az ottani közbirtokosság vagyonából, 100.000 korona alaptőkével. 1892-ben »Hajdúböszörmény városi takarékpénztár« címet vette föl. Célja: a városban létező jótékony alapok biztos kezelése, jövedelmeztetése, a lakosság szorgalmának, takarékoságának fejlesztése, hiteligényeinek kielégítése, községi földözése.

Szervezete, üzletköre – csekély eltéréssel – azonos az előbbiével.

1868-ban alakult meg véglegesen s kezdte meg működését a »Nagybányai városi takarékpénztár«. Biztosítéki alaptőke gyanánt a város eredetileg 22.431 frt 50 kr. értékű kötelezvényt tett le, úgy hogy annak kamatai a városnak kiadassanak s a tartalékalapnak ezen összegre való fölszaporodása után visszaadassék az alaptőke is. A tartalék növekedésével az alaptőkét ismételtelen fölemelte, úgy hogy az ma. 500.000 koronát tesz ki.

Célja: a takarékoság előmozdítása, a tőkegyűjtés megkönnyítése, a földművelés, kereskedelem, kézmű- és bányáipar hiteligényeinek kielégítése, az uzsora ellensúlyozása, a város közjöveldelmeinek gyarapítása. Az alapszabályok 9. §-a kimondja, hogy az alaptőke és tartalékalap összegén fölül a város kártérítést nem vállal.

Az előbbiektől szervezete csak abban tér el, hogy még

egy bizottsága van: a választmány, mely 27 tagból áll; tagja a képviselőtestületből 6 évre választott 24 tag, polgármesteri tiszti ügyész és számvevő. Tagjai közül választja az igazgatóságot, felügyelőbizottságot s az intézet ügyvezetésében gyakorolja mindazon jogokat s végzi ama teendőket, melyek nem esnek a közgyűlés hatásköre alá.

Üzletköre: mint gyűjtőpénztár elfogad betéteket, azok után kamatot fizet, a rábízott pénzeket kölcsön kiadja, elhelyezi ívagy befekteti s utánok kamatot vagy egyéb jövedelmet szed; és pedig ad: kölcsönt kézi zálogra, drágaságokra, értékpapírosokra, jelzálogra, váltóra, hitelkötvényre, jogi személyeknek, folyó számlára, vesz ingatlanokat, zálogleveleket, az állam által biztosított vállalatok részvényeit és elsőbbségi kötvényeit; közkölcsönök, elvállalása, felesleges pénzeinek szilárd hitelű pénzintézeteknél betét gyanánt való elhelyezése stb.

A »Pinkafői Községi Hitelpénztár« 1872-ben alakult; biztosítéki alapképpen 40.000 korona erejéig a községi birtok szolgált. Majd a 60.000 koronára fölszaporodott tartalékalapot alaptökének nyilvánítva, külön tartalékalapot létesített. A pénztár a község fölügyelete alatt áll, közgyűlésén minden háztulajdonosnak szavazati joga van. Jövedelmi fölöslege a községet illeti.

A »Béga-sztgyörgyi Községi Takarékpénztár«-t 1883-ban alapították 10.000 frt alaptökével, 1886-ban a »Ferenczhalomi Községi Takarékpénztár«-t 20.000 frt alaptökével. Alapszabályaik majdnem mindenben ugyanazosak, úgyszintén kezelésük, üzletkörük is.

1892-ben létesült a »Kisújszállási Városi Takarékpénztár«, eleinte 65.650 frt alaptökével. Ezt 1897-ben 106.650 frtra emelték föl s a város tulajdonát képező regalekártalanítási tőkéből szakították ki.

Célja: a takarékoság és tőkegyűjtés előmozdítása, a földmívelés, ipar, kereskedelem hiteligényeinek kielégítése, továbbá a betétek és az intézet alaptökéjének gyümölcsöző kezelése által a város közjövödelmeinek gyarapítása.

A takarékpénztár ügyeit intézik: a városi képviselőtestület, a választmány, az igazgatóság, a felügyelőbizottság.

A takarékpénztár ügyei fölött kizárólagos rendelkezési jog a városi képviselőtestületet illeti s e jogát részint közbenvetet-

lenül, részint az általa választott választmány által gyakorolja. Megválasztja az igazgatóságot és felügyelőbizottságot, valamennyit a saját kebeléből. Az intézet ügyésze a városi tiszti ügyész, hivatalnokait a választmány választja.

Üzleti köre: betéti és kölcsönüzlet (ingatlanokra, váltókra), erkölcsi testületek részéről fölveendő kölcsönök közvetítése; fölös pénzkészleteknek más intézeteknél, magyar államkötvényekbe, az állam által kamataikra biztosított, illetőleg a kprmány által óvadéokra képeseknek nyilvánított magyar állam- és értékpapírokba fektetése, idegen tőkék felvétele.

1889-ben létesül a »Katalinfalvi Községi Takarékpénztár« 80.000 K alaptőkével; 1898-ban alapítják a »Földesi Közbirtokossági Takarékpénztár«-t! Tulajdonosa a földbirtokosság, alaptőkéjét 240.000 K tőke képezi. Célja: a tőkegyűjtés előmozdításán és hiteligenyek kielégítésén kívül a közbirtokosság Vagyonának gyarapítása, községi terhek részben való földözése, közmívelődési, emberbaráti és gazdasági célok előbbrevitele.

Szervei: a közbirtokossági közgyűlés, nagy- és kisválasztmány, igazgatóság, felügyelőbizottság; üzletköre: betét, kölcsön, leszámítolás, letét, adás-vételi üzlet stb.

1900-ban 164.000 K alaptőkével a »Tiszaszentimrei Községi Takarékpénztár«-t, 1904-ben 200.000 K alaptőkével a »Karczagvárosi Takarékpénztár«-t, 1905-ben pedig a biharudvari és tótkomlói községi takarékpénztárakat alapítják.

Budapest és Temesvár tanácsa szintén mozgalmat indítanak városi takarékpénztár fölállítása iránt, ez ideig azonban megoldásra egyik sem jutott, valamint nem nyert megvalósulást Békés és Bács-Bodrog vármegyék eziránti indítványa sem. Újabban Kis-Kun-Félegyháza városa fáradozik a községi takarékpénztár létrehozásán.

Fejlődésükre néhány számadattal kívánok rámutatni, ami támogatja azon meggyőződésemet, hogy a községi takarékpénztáraknak hazánkban is jövője van s azokat a közszükséglet rohamosan mind nagyobb számban fogja létrehozni.

Alapításuk sorrendje szerint lássuk ezen takarékpénztárak fejlődését számokban is:

N é v	Alapítási év	Alapítóké korona	Tartaléktőke		B e t é t					
			korona	f.	1908-ban		1909-ben		1907-ben	
					korona	f.	korona	f.	korona	f.
1. Nagykőrös	1857.	200.000	90.381	25	3,685.884	—	4,499.000	—	5,513.020	53
2. Hajduböszörmény	1863.	100.000	43.288	—	1,852.538	—	1,980.000	—	2,068.977	07
3. Nagybánya	1868.	500.000	54.074	14	2,955.861	—	2,594.000	—	2,861.742	51
4. Pinkafő	1872.	60.000	57.761	86	2,279,662	—	2,657.000	—	3,430.342	09
5. Bégaszentgyörgy	1883.	22.157	19.163	21	199.426	—	272.000	—	248.419	07
6. Ferenczhalom	1886.	40.000	54.127	67	514.467	—	600.000	—	552.762	94
7. Kisujszállás	1893.	213.000	48.355	13	1,571.564	—	1,884.000	—	2,273.315	—
8. Földes	1898.	240.000	29.700	—	452.497	—	600.000	—	563.153	—
9. Tiszaszentimre	1900.	13.400	26.091	18	—	—	425.000	—	676.981	—
10. Karczag	1904.	200.000	23.086	65	—	—	675.000	—	1,343.955	—
Összesen		—	—	—	—	—	—	—	19,254.669	01

E takarékpénztárak 1904. évi tiszta jövedelme volt	
1. Nagykőrös	80.862 K 47 f
2. Hajduböszörmény	60.033 » 88 »
3. Nagybánya	65.153 » 02 »
4. Pinkafő	25.938 » 32 »
5. Bégaszentgyörgy	5.899 » 76 »
6. Ferenczhalom	19.279 » 82 »
7. Kisujszállás	33.844 » 05 »
8. Földes	17.588 » 88 »
9. Tiszaszentimre	15.461 » 48 »
10. Karczag	31.781 » 84 »
Összesen	356.043 K 46 f,

amelyből községi célokra fordítottak:

1. Nagykőrös	67.331 K 44 f
2. Hajduböszörmény	50.194 » 90 »
3. Nagybánya	47.679 » 62 »
4. Pinkafő	25.938 » 32 »
5. Bégaszentgyörgy	3.481 » 01 »
6. Ferenczhalom	19.279 » 82 »
7. Kisujszállás	14.046 » 55 »
8. Földes	10.700 » — »
9. Tiszaszentimre	6.640 » 74 »
10. Karczag	11.524 » 24 »
Összesen	256.816 K 64 f.

Ezenkívül a Földes községi takarékpénztár 1907-ben 3.538 K 80 f-t fordított tagosítási költségekre, a Nagybánya városi külön 200 K-t jótékony célra stb., holott 8 intézet jutalékokra összesen 42.300 koronát adott.

E jövedelmeket az egyes községek igen különböző célokra használják föl. Általában annak hova fordításáról a képviselőtestület közgyűlése rendelkezik, de már néhol az alapszabályokban is található eziránt határozott rendelkezések, így a Hajduböszörményi Takarékpénztár jövedelmét 3 részre osztja: $\frac{1}{3}$ rész jut a városi pénztárnak, $\frac{1}{3}$ résznek 40%-a a tartalékhoz csatolandó, míg az a 100.000 koronát el nem éri, további 60%-a a városnak adatik ki, a városháza építési költségeire, mindaddig, míg az teljesen kifizetve nem lesz, s ha a tartalék 100.000 koronára nő, az egész $\frac{1}{3}$ rész-e célra

fordítandó; végül $\frac{1}{3}$ rész a tisztviselők jutalmazására, jótékony és közhasznú helyi célokra (szegényménház, kórház, közvilágítás, járdaépítés, iskolák segélyezése stb.) fordítandó.

Kisújszállás a nyereségyből 10%-ot a tartalékalapra, 20%-ot a tisztviselők jutalmazására, 4%-ot tisztviselői nyugdíjalapjára, 65%-ot helyi közművelődési és emberbaráti célokra fordít.

A Földesi Takarékpénztár legalább 8.149 korona 48 fillért a közigazgatási költségekre, a tanítói fizetésre 1.400 koronát, 10%-ot tartalékalapra, stb. ad; a fölösleg a pótdók csökkentésére való figyelemmel a képviselőtestület rendelkezése szerint közművelődési, emberbaráti, gazdasági célok támogatására használandó fel, holott a többi takarékpénztárak jó része feleslegét a községi pénztárnak szolgáltatja be (Nagykörös, Nagybánya, Pinkafő, Ferenczhalom stb.). Hogy a jövedelemfelesleg felhasználása a helyi viszonyoknak megfelelően igen különböző, az egészen természetes, de általánosságban megállapítható, hogy a betevők érdekeit egyik sem részesíti különös elsőbbségben, s ezek részére a jövedelmi feleslegből mitsem juttat, tehát az eredeti kiindulási alpnál jóval fontosabbnak tartják a községi érdekeket, melyeknek előmozdítására mindenik kiváló gondot fordít s tulajdonkép, midőn iskolákat, kórházakat segélyeznek stb., akkor is községi érdekek szolgálatába állanak ugyan, mert mindezek a terhek máskép a községi háztartásokra nehezednének; ámde emellett nem jelentéktelen indok az, hogy ha a takarékpénztár jövedelmét a betevőknek adná vissza, semmivel sem szolgálna általánosabb közérdeket, mint ekép, midőn tudvalevő dolog, hogy a betevő közönség jórészt a vagyonosabb osztályból kerül ki, s így az emberi cél: szegényebb osztályok felsegélése amúgy sem nyerne megvalósulást. Éppen ezért, ha a községi takarékpénztárak jövedelmeik fokozását, s ezzel bevételeiknek szaporítását igyekeznek elérni, az nem is éppen megrovást érdemlő törekvés, mert, ha figyelembe vesszük, hogy manapság éppen a művelődési, emberbaráti, jótékonyági, gazdasági érdekek kielégítése minő terheket ró a községekre, úgy hogy vannak községek, melyek 500%-on felüli pótdót is fizetnek, s ma már kevés hely van, ahol az 40-50%-nál kevesebb s éppen nevezetességszámba megy az a néhány község, mely pót-

adót nem fizet: arra az eredményre jutunk, hogy a községeknek okvetlenül kell más jövedelmi forrásról is gondoskodniok, mert a pótdók fokozása túrhetetlen állapotokat teremtett már eddig is. S emellett a betevők is – ha nem is mindannyian - részesülnek a jövedelem hasznából, mert – legtöbben a község adófizetői lévén – pótdójuk csökkenésével a tiszta hasznból a megfelelő rész közben vetve nekik is kijut, amit igazol éppen Nagykőrös példája, hol a takarékpénztári felesleg felhasználásával a város az 1903. évben pótdóját 64'5°-ól 32%-ra csökkenthették, ami minden 100 korona adó után 32.5 korona megtakarítást jelent az adófizető polgároknak.

Ha ezzel – hogy egy pótdóval szintén igen megterhelt város, Kolozsvár példáját vegyük – szembe állítjuk csak a kolozsvári nagyobb pénzintézetek üzleti forgalmát, azt látjuk, hogy 1905. évben:

1. A kolozsvári takarékpénztár 101.640 korona tiszta nyereségből.....	1.200 K.
2. A kolozsvári kereskedelmi bank 61.151 koronából.....	726 »
3. Mezőgazdasági bank és takarékpénztár r.-t. 44.513 koronából	450 »
4. Erdélyi bank 114.056 koronából.....	1.000 »
5. Kolozsvármegyei tp. 34.414 koronából.....	400 »
6. Népbank r.-t. 22.227 koronából.....	300 »
7. Iparbank r.-t. 10.332 koronából.....	200 »
390.332 koronából összesen tehát.....	4.276 K.

fordítottak jótékony célra. A kolozsvári közhasznú takarékpénztárt külön említem fel, mint olyat, mely egymaga többet áldoz évenként közcélokra, mint a fentiek.

A többi kolozsvári pénzintézet vagy még kevesebbet, vagy éppen semmit sem szakított ki e czímen jövedelmeiből. El kell tehát ismernünk, hogy a jótékony cél csak a nevéért szerepel az intézetek zárszámadásaiban, valójában pedig édeskeveset áldoznak a jótékonyaság oltárán. Ez pedig igazolja azon állítást, hogy a takarékpénztáraink általában nagyon messze eltértek eredeti rendeltetésüktől, mert a meglehetősen alacsony kamatláb mellett a betevőknek sem nyújtanak különös kedvezményeket, sem pedig közérdekű célokat nem szol-

gálnak, hanem a tisztán nyereségre alapított vállalatok, s így céljuk nem más, mint minél nagyobb osztalék szerzése. Ez teljesen tárgyilagos valóság, amit igazolnak a 8%-ig terjedő osztalékok, holott a betétek után fizetett kamat ritkán tesz 5%-ot melyből még a tőkekamat-adót is a betevő fizeti. Jutalékokra az 1905. évben az említett intézetek 108 ezer koronát fizettek ki.

S ha még hozzá vesszük azt is, hogy nem egy takarékpénztár adót sem fizet, s így a községi közterhekhez sem járul hozzá, lehetetlen, hogy e számadatok alapján ne a községi takarékpénztárak javára vonjuk le a következtetést. Mialatt a brassói általános takarékpénztár 1905-ben 52.000 koronát, a nagyszebeni általános takarékpénztár 114.000 koronát áldoznak művelődési és emberbaráti célokra s hitelügyleteikkel behálózzák a fél országot, sajnosán kell megállapítanunk, hogy – például – kolozsvári pénzüintézeteink ilyenre nemcsak hogy nem képesek, de nem is gondolnak, s nem is gondolhatnak, mert irányelvük a nyerészkedési vágy, s mert a helyett, hogy egy hatalmas hitelszervezetben tömörülve, az idegen tőkét kiszorítanák s a helyi pénzüpiacot uralmuk alá hajtva, a város közigazdasági életét is irányítanák, számtalan töredékre oszolva, különleges és egyéni érdekek szolgálatába szegődve, szétforgácsolt erővel, képzelhető versengéssel, egymás ellen küzdve, bénítják meg egymás fejlődését s így természetes, hogy közcélokra mit sem áldozhatnak.

Hogy is lehessen ez másképp olyan városban, ahol 21 különféle pénzüintézet működik, melyeknek kamatoztatandó tőkéik vannak s így meg kell teremtenie mindenkinek magának a hitelkereső közönséget is, néhol azon nem is szokatlan módon, hogy fizetett ügynököket tartanak a vidéken mindenfelé, akik valósággal belehajtják a népet az adósságcsinálásba. Ezt az állapotot senki sem mondhatja egészségesnek s határozottan túltengésnek kell nyilvánítanunk, hogy egy olyan város, mint Kolozsvár, melynek sem ipara, sem kereskedelme ahhoz való nincs, vidéke szegény és termelésre alig képes, 21 pénzüintézetnek adjon létet s hordozza igáját. Mert, hogy a helyzetet még kedvező kölcsönök nyújtásával sem igyekeznek javítani, igazolja azon szomorú valóság, hogy a helyi jelzálogkölcsönök javarésze a nagyszebeni pénzüintézetektől származik.

Nem kételkedem abban, hogy a jó szándék megvan az egyes vezetőségekben arra, hogy az illető intézet vagyónával a közjólétnek is hasznára legyenek, de egyrészt a tőkék szétforgácsolása folytán elég anyagi erővel nem rendelkeznek, másfelől pedig kénytelenek alkalmazkodni a részvényesek várakozásaihoz is, s így munkásságukat ezek érdekeinek istápolására kell első sorban szentelniök.

Nézetem szerint a magánegyesületi vállalkozás csak akkor végezhetne áldásos, hazafias munkát, ha a kényelmesebb s egyszerűbb kamatoztatási művelet helyett minden erejével az ipar és kereskedelem szolgálatába szegődnek, gyárat, ipartelepeket, kereskedelmi és közraktárakat stb. létesítene s ezzel szegényes gazdasági helyzetünk föllendítését venné kezébe, amiről nálunk szó sincs. Csak a tőkét halmozzuk és kamatoztatjuk, valamirevaló iparvállalat létesítésére senki sem gondol, pedig ez lenne a valódi hivatása úgy a pénzintézeteknek, mint az azok közönségét kitevő társadalmi tényezőknek, a részvényeseknek.

De ha már nálunk az ipari és kereskedelmi vállalkozás meghonosítható nem volna, ha azokhoz érzékünk nincs, rá kellene jönnünk arra, hogy ezzel a széthúzással csak egymást rontjuk, hasznosat azonban elérni, alkotni nem tudunk. Mit tehetne például Kolozsvárt az a 21 pénzintézet egyesült erővel, egyesített tőkéivel és betéeteivel?!

Ezért volna kívánatos valami olyan módot kitalálni, amelylyel ezt a hazaszerte mindenütt tarthatatlan állapotot jóra lehetne fordítani, s elérni azt, hogy városaink a maguk és vidékük hiteligényeit ne csak a részvényesek, hanem a hitelkereső közönség és emberbaráti czélok érdekében is szolgálhassák. A mostani alakulásnak jövője egyáltalán nem lehet. Ha látjuk magunk körül azt az óriási tevékenységet, mit a nemzetiségi pénzintézetek a közművelődés és emberbaráti intézmények terén kifejtenek s látjuk ennek eredményeképpen azt a romboló hatást, amit azzal végeznek nemzetünkön, lehetetlennek tartom, hogy hazafias közönségünkben föl ne ébredjen az önvád s meg ne mozduljon rész vétlenségéből egy olyan nemzeti érdekű mozgalom támogatására, melylyel – amellet, hogy hasznára leend úgy az egyesnek, mint az összeségnek – hazafias áldozatkészségének is kifejezést adhat.

Például ismét Kolozsvár viszonyait hozom fel. A város 1909. évi költségvetését előterjesztő főszámvevő a 68% pótdadó daczára szigorúan reánk szól, hogy vigyázzunk és takarékoskodjunk, mert a »város kulturális fejlődése, a közbiztonság fejlesztése, köztisztasági és szegényügyek, nyugdíjigények stb. kielégítése évről-évre mindnagyobb áldozatokat követelnek és a fedezet előteremtését megnehezítik annyira, hogy ezen költségvetés keretei is csak a legnagyobb takarékoság szem előtt tartásával lesznek betarthatók.« Ami, a sorok között olvasva, azt is jelenti, hogy bizony, sok emberbaráti és jótékony intézmény vagy éppen nem, vagy nagyon kis helyen húzódnak meg a költségvetés keretében, mert ilyenekre fődözetet előteremteni egyáltalán nem lehet. És ami áll Kolozsvárra, az áll többi városunkra is, Budapestet sem véve ki.

Tenni kell hát valamit, úgy városaink pénzügyi viszonyainak javítása, mint a jóléti intézmények fölkarolása és a helyi hitelviszonyok megszilárdítása érdekében, mert ezen az úton tovább nem haladhatunk. Ezért tartom én szükségesnek akár városi takarékpénztárak, akár városi bankok felállítását.

A takarékpénztár – saját erejére támaszkodva, – talán korlátoltabb üzletkörrel, csak hosszabb idő múlva hozhatná meg a várt eredményeket, holott a bank nagyobb mozgékony-sággal, változatosabb üzletkörrel, bár tán nagyobb kockázattal, hamarabb célhoz vezetne. Azt hiszem azonban, hogy az üzlet megbízhatósága a helyes, észszerű, gondos vezetésben találja legfőbb alapját s így akármelyik formában meg lenne oldható.

Hogy mekkora a különbség a társulati, magán- és községi takarékpénztárak között, elég néhány főbb mozzanatra reámutatni.

A magántakarékpénztár részvényeinek értékén felül nem szavatol a betétekért, a községi takarékpénztár ellenben alap- és tartaléktőkéjén felül a város egész vagyonával és jövedelmeivel biztosítja azokat.

A magántakarékpénztár fő elve a nyereség, holott a községi takarékpénztár alapítása okát a közérdekű, közhasznú, jótékony célban leli fel, amit a községi takarékpénztárak nemcsak alapszabályaikban, de üzleti jelentéseikben is ismételten hangoztatnak, mint az a nagykőrösi községi takarékpénztár

1907. évi jelentésében is olvasható, hogy »a községi takarékpénztáraknak s különösen a nagykőrösi községi takarékpénztárnak nem lehet kizárólagos célja a nagy nyereséggyűjtés, sőt ellenkezőleg mindinkább igyekszik kitűzött nemes céljának megfelelni s .legfontosabb feladatát – olcsó hitel nyújtását – teljesíteni.

Emellett azonban nem tévesztheti szem elől azon másik nemes feladatát sem, hogy a tiszta nyereség gyarapításával hozzájáruljon az adófizető polgárok vállaira nehezedő pótdók csökkentéséhez.« Éppen így a karczagvárosi takarékpénztár: »nem téveszthettük szem elől azt, hogy intézetünk rendeltetése és hivatása nem a nyereség minden áron való fokozásában, hanem abban áll, hogy tőle telhetőleg könnyítsen a hitelezők szorult helyzetén« – amint azt jelentése mondja.

Mit áldoznak többi városaink jótékony intézetekre? Ha végiglapozzuk városaink ideai költségvetését, szomorúan látjuk hogy édes-keveset. így Kolozsvár harmadfél milliós költségvetésében alig pár ezer korona jut a szegénység és nyomorúság enyhítésére s még szomorúbb valóság, hogy e célú szolgáló intézet Kolozsvárt oly kevés van.

A ferenczhalmi községi takarékpénztár jövedelméből 1.046 K parkalpra, 1.367 K iskolaépítési alpra, 2.045 K falu világítási alpra, 511 K kútépítési alpra takarított meg. Legtöbb városunkban csak a pótdót növeljük s még sem jut ily célokra.

A magánpénzintézetek semmi fölöttes ellenőrzés alatt nem állanak, a községi takarékpénztár ellenben, közintézmény lévén, a város képviselőtestületének felügyelete és ellenőrzése alatt is áll, szervezete, igazgatása, kezelése a többiekéhez hasonló lehet s esetleg idegen fölülvizsgálók bevonásával határozottabban is ellenőrizhető, de nem hiszem, hogy nagyobb városaink közönségéből erre elég pénzügyileg és gazdaságilag szakképzett férfit ne találunk.

Egy jól megalapozott, megerősödött községi takarékpénztár vezérszerepre jutva, irányítaná a helyi hitel- és közigazdasági életet, kezelésébe vehetné az illető városoknak most magánosok kezében levő haszonhajtó vállalatokat, kezelhetné és gyümölcsöztethetné az árvapénzeket s adhatna utánuk tisztességes kamatot, a városi alapokat, adópénzeket, melyek való-

ságos bolt tőkét képeznek az adópénztárban; közvetíthetné a ki- és befizetéseket, alacsony kamatra zálogintézetet állíthatna be, éppen a legszegényebb néposztály érdekében, stb. amellet, hogy a városi takarékpénztár meghozza az alap- és tartaléktőkék tisztességes kamatait a városnak, jövedelmi fölöslegével szaporítja közjövödelmeit. A Fiume városi takarékpénztár 1905-ben 165.000 koronát juttatott jövedelmi feleslegéből a városnak, a hajdúböszörményi 1897-1907-ig 127.513 K-t adott a városnak $\frac{1}{3}$ rész osztaléka fejében s ezenkívül közel 80.000 koronát városház építése céljára; a földesi községi takarékpénztár 9 év alatt 140.000 koronát fordított községi, közbirtokossági és közművelődési célokra s így tovább. Sajnálom, hogy nem áll rendelkezésemre mindenik hazai községi takarékpénztár ilyen kimutatása, mert ezek a számok érthetően beszélnének az elért eredmények nagyságáról, amit bizonyít az is, hogy 9 községi takarékpénztár az 1907-ik évben több, mint 230.000 koronát juttatott jövedelméből községi célokra, amellet, hogy tartalékalapjaira, jutalékokra s külön jótékony adományokra is tetemes összegeket fordított.

Ha már most ezeket az eredményeket látjuk magunk előtt s elgondoljuk, hogy városainkban mennyi emberbaráti szükséglet vár kielégítésre, amiről a kolozsvárihoz hasonló 68%-os pótagó daczára sem áll módjában gondoskodni, okvetlenül síkra kell szállanunk a városi takarékpénztárak létesítése mellett s lankadatlanul kell mindnyájunknak közreműködnünk, minden egyéni érdek kizárásával, kitartóan dolgozva azok fölvirágoztatásán, hogy néhány év múlva minden város tetemes összegeket szentelhessen a szegénység és nyomorúság enyhítésére.

Ha némelyek attól tartanak, hogy a létesítendő községi takarékpénztár a többi pénztézetek rovására fokozná a versenyt s egyeseknek a romlását is okozhatná, aggodalmaikat eloszlatthatják azzal, ha ezen pénztézeteket is belevonják a városi takarékpénztár alapításába, vagy egyesült erővel létesítenek egy hatalmas városi bankot, s az így összehalmozott óriási tőkével egy csapásra urai lesznek a helyi pénzpiacznak, különösen akkor, ha az a törvényadta joggal élve, záloglevél kibocsátását is üzletkörébe vonná, ami által bizonyára sokkal

nagyobb eredményeket tudnánk elérni, mint így, egymás ellen harczolva.

S mindezekhez nem kellene egyéb, mint egy kis önzetlenség, az egyéni érdekek korlátozása a közérdek javára. Ha jól megnézzük, az áldozat nem is volna olyan nagy, mert az esetleg egyesített intézetek részvényeseit a 8% osztalék helyett jutó alacsonyabb kamat különbözetét kiegyenlítené a pótagók nagymérvű csökkenése, ami bizonyára mindegyiküknek javára esnék. Ideje, hogy valahára felébredjen a magyar társadalom is s ezen a téren is megtegye elmulasztott kötelességét, ha ha nem akarja, hogy ellenségeink legyűrjenek.

Hiába mondják azt, hogy már túlságos számban meglevő hazai pénzintézeteink teljes mértékben kielégítik a hiteligényeket s gazdasági fejlődésünk követelményeit, s hogy ezen a téren sokkal többet tettek, mint a külföldi községi takarékpénztárai, s hogy felesleges ezek rovására a pénzintézeteket tovább szaporítani. A községi takarékpénztáraknak társadalmi hivatásuk van s épen ezen meggyőződésem folytán tartom szükségesnek, sürgetni a városi takarékpénztárak, vagy városi bankok föllállítását. Követelik ezt a városok pénzügyi érdekei, követelik a jóléti intézmények égető szüksége, hiánya, valamint a helyi pénzpiacok irányítása, hogy legyenek oly emberbaráti pénzintézeteink, amelyek olcsó kölcsönök nyújtásával szolgáljanak a hitelkeresőknek, mert bizony a 10%-on fölüli kamat nálunk nem is szokatlan. Másfelől a városi jövedelmeknek gyarapításával mozdítsák elő a városi terhek könnyítését, közhasznú, jótékony célok megvalósítását s ne az osztalékpolitika legyen egyedüli mozgató elemük.

A nagykőrösi községi takarékpénztár váltó- és jelzálogkölcsönt 6%-ra ad s az elmúlt évben sem emelte 8%-on felül (kezelési költséget pedig nem vesz) s ezt is csak 2000 koronán aluli kölcsönöknél tette; a földesi 8% visszleszámitolási kamatláb daczára netto 8% kamatnál magasabbat nem szedett. A hajdúböszörményi takarékpénztár jótékony intézetek betétei után 6% kamatot ad, a nagykőrösi a városnak részesedésére, a folyó hitel fedezésére eddig 478.000 K előleget adott, meghatározott törlesztésre, ami által lehetővé teszi, hogy hiteligényeit a város olcsó kamattal mellett saját intézeténél elégítse ki.

Városaink hazafias közönsége nem egyszer adta jelét áldozatkészségének emberbaráti érdekek felkarolásával s látjuk, hogy hazaszerte nap-nap után alakulnak a különféle jótékonyági egyletek, melyek – az egyéni hiúságot nem számítva – mind nemes célokat szolgálnak. De mit ér mindez, ha egy erős, tömörült hadsereg helyett apró csapatokra oszolva, csekély anyagi erővel küzdenek célj okért, meglehetősen eredménytelenséggel? Hol a szövetkezett erők összműködése csodákat művelhetne egy közös szervezet irányítása mellett. Természetes, hogy a községi takarékpénztárak intézménye mai fejletlen állapotából csak úgy emelkedhetik ki, ha ebben célszerű törvény alkotásával maga a törvényhozás is segélyére leendő s a többi pénzüzetek fölött, mint közhasznú intézményt, adó- és más kedvezményekben is részesíti, ami bizonyára nagyot segítene hiteléletünk és közgazdasági viszonyaink, s ezzel nemzeti hitelünk erősödésén is.

A többi számottevő államok nagy gondot fordítottak a takarékpénztárak törvényes rendezésére és fejlesztésére s különösen Németországban éppen a községi takarékpénztárakat veszi a törvény kiindulási alapul; nálunk azonban erre éppen semmi törvényes intézkedés nincs s éppen ezért volt lehetséges, hogy hitelszervezetünk fejlődésében inkább a nyereségre alapított magánvállalati forma, mint a közérdekeket szolgáló községi intézmény valósulhatott meg.

Németországban a községi takarékpénztárak, mint jótékony célú intézetek, az iparadó alól föl vannak mentve; nálunk a törvény kedvezéseit az osztalék növelésére használják ki a takarékpénztárak a helyett, hogy jövedelmük egy bizonyos részét nemzeti célokra átengednék.

A kolozsvári pénzüzeteknek több, mint 60,000.000 korona betétjük és vagyonuk van. Ha ennek csak felét lehetne összehozni egy városi bank fölállításával, rövidesen ki lenne elégítve Kolozsvárnak minden társadalmi és magánérdeke s elháríthatnók egyúttal a veszedelmeket, melyek egy-egy válságos gazdasági év romboló hatásában rejlenek. Az elmúlt álságos esztendő bizonyára nem egy pénzüzetet sodort bajba s ha – szerencsére – nagyobb összeomlás nem is következett be, évek kellenek, míg vissza tudják állítani az egyensúlyt számadásaikban.

Ezért szeretném én, ha minél többen önzetlenül foglalkoznának a városi takarékpénztárak ügyével s megértve a mozgalom nemes célzatait, minél többen állanának annak szolgálatába, hogy azt diadalra juttathassuk.

Nem állítom, hogy a községi takarékpénztárak létesítése és fölvirágoztatása nehézségekkel nem járna, hiszen például már magában az a 21 különféle pénzintézet, ami Kolozsvártt van, melyek közül többen pesti nagy pénzintézetekkel is szorosabb viszonyban állanak s némelyek éppen fiókjai amazoknak, ugyanannyi különböző érdekkör képviselője s nem lehetetlen, hogy ez érdekkörök határaik megvédelmézésére mindent el fognak követni. És mivel ez más városokban is így van, lehet, hogy a városi takarékpénztárak fölállítása elkésredett küzdelmet idézhetne elő; de épen úgy lehetséges volna az ellenkező is, ha a nemes céltól áthatva, az egyes pénzintézetek ahelyett, hogy erőiket egymás ellen fordítanák, egyetértő munkával igyekeznének a nemzeti érdeknek szolgálni s hiszem, hogy azok vezetői magas színvonalon álló képzettségükkel és hazafias érzésükkel be fogják látni e mozgalom nagy jelentőségét. A pénzintézetek vezetői közül többit ismerek, kik az eszmétől nem idegenkednek s akiknek szintén az a véleményük, hogy egy-egy városi bank létesítése leg egyszerűbben akképp volna körösztülvihető, ha a kisebb pénzintézetek, melyeknek nagy jövője úgy sem lehet, beleolvadnának a községi takarékpénztárba, amely biztosítaná részükre az alaptőke 5% kamatozását s hivatalnokait elhelyezné a maga szolgálatában, a városnál vagy más vállalatnál úgy, hogy ezekre nézve a beolvadás éppen nem járna károsodással. Az igazgatósági és felügyelő-bizottsági tagok pedig a városi bank különböző osztályainál nyerhetnének hivatalt az igazgatás és vezetés ellenőrzésének gyakorlására.

Nem állítom, hogy az átmeneti időben nem volnának megrázkódtatások, de hisz az önálló nemzeti bank követelői is tudják, hogy az sem lesz megrázkódtatás nélkül megvalósítható.

Anélkül, hogy a ma főnnálló pénzintézetek és takarékpénztárak működése ellen érdemleges kifogásom volna, szükségesnek tartottam ezt a tanulmányt összeállítani és közreadni éppen a városok eladósodottságára és túlterhelt voltára

való tekintettel. Kolozsvárra csak azért hivatkoztam különösen, mert ennek viszonyait ismerem leginkább, de ebből más város és község is levonhatja a következtetéseket.

Magyarországon egy nemzeti társadalom kifejlődésében a városoknak különösen nagy szerepük jutott. Most e városok, a rájuk nehezedő nagy anyagi terhek miatt, mindinkább súlyosodó válságba jutnak. E válság elhárítása módjainak kérdése éppen oly fontos társadalmi kérdés, mint bármelyik azok közül, melyekkel a Magyar Társadalomtudományi Egyesület eddig foglalkozott.